

УДК 378.44.061

DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2023.90.22>**I. М. Смирнова**

доктор педагогічних наук, професор,
заступник директора з науково-педагогічної роботи
Дунайського інституту
Національного університету «Одеська морська академія»

О. І. Стадник

кандидат технічних наук, капітан II рангу,
заступник начальника центру,
начальник навчально-методичної групи
Навчальний центр морської охорони/Регіональне управління морської охорони/ м. Ізмаїл

ДИСТАНЦІЙНЕ НАВЧАННЯ В УМОВАХ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ З ОХОРОНИ КОРДОНУ

У статті розглядаються теоретичні та практичні аспекти застосування дистанційного навчання в умовах професійної підготовки фахівців з охорони кордону; описані сучасні тенденції при використанні технологій у освітньому процесі та їх вплив на підготовку фахівців з охорони кордону. Зазначено, що технології дистанційного навчання є перспективним напрямом розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців, вони мають ряд переваг, які дозволяють підвищити якість та ефективність навчання. Однак, для успішної реалізації дистанційного навчання необхідно враховувати його особливості та розробити ефективні підходи для реалізації. На основі аналізу теоретичних засад дистанційного навчання визначено його основні особливості та можливості застосування в освітньому процесі. Методологія дослідження включала в себе аналітичний метод, який використовувався для дослідження теоретичних засад дистанційного навчання, його особливостей та можливостей застосування в освіті. Визначено, що серед сучасних педагогічних технологій в процесі навчання майбутніх фахівців з охорони кордону найбільший інтерес представляють ті технології, що орієнтовані на групову роботу майбутніх фахівців, навчання у співробітництві, активний пізнавальний процес, роботу з різними джерелами інформації. У системі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників широко використовують спеціалізовані електронні освітні ресурси (ЕОР) з обмеженим доступом, а також професійно-орієнтовані навчальні платформи для підвищення рівня кваліфікації прикордонників. Авторами встановлено, що освітній процес майбутніх фахівців-прикордонників повинен бути спрямований на формування у них таких цінностей, як: вірність українському народу та державі; справедливість та законність; гуманістичні цінності; солідарність та співпраця; прагнення до знань та самовдосконалення. Основна увага приділена аналізу ефективності технологій дистанційного навчання як засобу отримання необхідних знань та навичок для майбутніх фахівців з охорони кордону.

Ключові слова: Державна прикордонна служба України, інформаційно-комунікаційні технології, дистанційні технології, курсанти, цифровізація.

Постановка питання в загальному вигляді.

Актуальність вирішення наукового завдання щодо поліпшення якості професійної підготовки майбутніх фахівців з охорони кордону обумовлена рядом чинників. Основними з них є зобов'язання України виконувати вимоги Угоди про асоціацію з Європейським Союзом, необхідність підготовки прикордонників за стандартами європейських прикордонних служб, посилення співпраці з країнами НАТО щодо створення дієвої системи запобігання та протидії загрозам національній безпеці [2]. Дистанційне навчання в умовах професійної підготовки фахівців з охорони кордону має низку переваг, які дозволяють ефективно забезпечувати якість навчання та відповідність знань та навичок сучасним вимогам та стандартам. До таких

переваг належать: ефективність навчання, адже дистанційне навчання дозволяє ефективно використовувати час та ресурси, а також забезпечити індивідуальний підхід до кожного майбутнього фахівця з охорони кордону; економічність, через заощадження коштів на організацію навчання, зокрема на оплату праці викладачів, оренду приміщень, забезпечення матеріально-технічною базою тощо; широкий доступ до навчання, а саме можливість навчатися в будь-якому місці та в будь-яку годину, що є особливо важливим для фахівців з охорони кордону.

Аналіз досліджень. Використання технологій дистанційного навчання, а також технічні, педагогічні, технологічні та організаційні особливості його реалізації можна знайти в працях Спіріна О.,

Бикова В., Морзе Н., Сисоевої С., Гуржія А., Діденка О., Кухаренка В., Шульги О., Макаренко Л., Пригодія М., Войтовича І., Манако А., Морзе Н. та ін.

Використання технологій дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців-прикордонників є важливим і необхідним елементом в умовах сьогодення. Дистанційне навчання дозволяє ефективно забезпечити якість професійної підготовки фахівців-прикордонників та гарантувати відповідність їх знань і вмінь сучасним вимогам і стандартам. Однак, незважаючи на увагу науковців до цієї проблеми, на сьогодні є невелика кількість публікацій, в яких представлено досвід використання технологій дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців-прикордонників, серед яких можна зазначити Ісламову О., Андросчук О., Блажук О., Псьол С., Комарницьку О., Янковець А., Купрієнко Д., Балендра А. та ін. Так, наприклад професор Балендр А. обґрунтував особливості створення дистанційного навчального курсу для прикордонників за галузевою рамкою кваліфікацій на базі платформи Virtual Aula, а Блажук О. описав досвід організації дистанційного навчання майбутніх офіцерів-прикордонників з використанням інформаційних технологій [1].

Мета статті проаналізувати особливості організації дистанційного навчання в умовах професійної підготовки фахівців з охорони кордону.

Основний виклад матеріалу. Застосування технологій дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців з охорони кордону в країнах Європейського Союзу є важливим елементом відповіді на виклики сучасного світу. Дистанційне навчання дозволяє використовувати сучасні технології, які можуть створювати інтерактивні та динамічні навчальні курси, а також забезпечувати дистанційне спілкування викладачів та здобувачів та дозволяє оперативно оновлювати навчальні матеріали відповідно до сучасних вимог та стандартів. Разом з тим, варто зазначити, що дистанційне навчання має і ряд недоліків, які необхідно враховувати при його організації:

- Необхідність самодисципліни: дистанційне навчання вимагає від здобувачі високої самодисципліни та самостійності в організації свого освітнього процесу.

- Відсутність безпосереднього контакту з викладачем: дистанційне навчання не дозволяє здобувачам отримати безпосередній зворотний зв'язок від викладача та скористатися його консультаціями.

- Необхідність технічного забезпечення: для ефективного дистанційного навчання необхідно мати відповідне технічне забезпечення, зокрема комп'ютер, доступ до Інтернету тощо.

Проаналізувавши роботи науковців [4, 3, 1], автори відзначають, що для ефективного вико-

ристання дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців з охорони кордону необхідно забезпечити такі умови:

- Навчальний контент повинен бути якісним, актуальним та відповідати вимогам професійної підготовки фахівців з охорони кордону.

- Освітній процес повинен бути інтерактивним, що сприятиме розвитку у здобувачів навичок взаємодії та співпраці в команді.

- Викладачі повинні бути готові надавати здобувачам консультації та підтримку у процесі навчання.

В Україні дистанційне навчання у професійній підготовці фахівців з охорони кордону застосовується досить широко. Зокрема, дистанційні курси різних дисциплін пропонуються Національною академією Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького, а також іншими закладами освіти, які здійснюють підготовку фахівців з охорони кордону. Дистанційне навчання має значний потенціал для підвищення ефективності професійної підготовки фахівців з охорони кордону. Проте, як зазначалося вище, для ефективного використання дистанційного навчання необхідно забезпечити якість освітнього контенту, інтерактивність освітнього процесу та підтримку викладачів.

Так, у Навчальному центрі морської охорони (м. Ізмаїл), який є закладом освіти Державної прикордонної служби України, здійснюється професійно-технічна підготовка за 4-ма профільючими професіями: «Матрос» II класу, «Моторист (машиніст)» II класу, «Водолаз» III класу, судноводій малотоннажного судна. Зокрема, при організації дистанційного навчання використовуються інформаційні технології, які характеризуються широким застосуванням комп'ютерних навчальних програм та електронних підручників, доступних слухачеві за допомогою глобальної (Інтернет) і локальних (Інтранет) комп'ютерних мереж. Ефективність дистанційних технологій навчання заснована на тому, що слухачі самі відчувають потребу в подальшому здобуванні знань. Усі навчальні матеріали розміщені на сервері та доступні для самостійного вивчення, а послідовне виконання контрольних-діагностичних завдань і підсумкової роботи, а також підтримка в усіх питаннях з боку викладача забезпечує планомірне засвоєння програми дисциплін циклу підготовки фахівців морської охорони (рис. 1).

Всі заняття в рамках дистанційного навчання проводяться науково-педагогічним складом циклу підготовки фахівців морської охорони на базі платформи Zoom – сервісу для проведення відео конференцій, онлайн-зустрічей і створення групових чатів [4]. Матеріально-технічна база центру включає: навчально-лабораторну базу (лабораторне устаткування та обладнання, вимірювальна

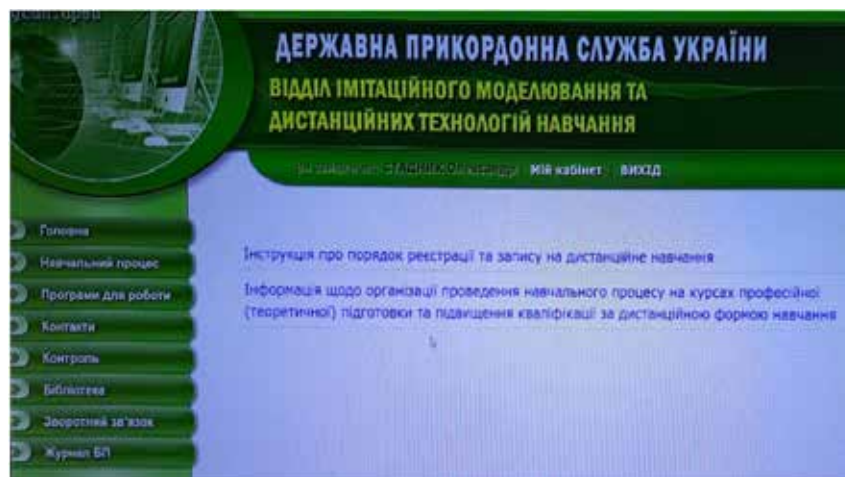

Рис. 1. Розміщення навчальних матеріалів Навчального центру морської охорони (м. Ізмаїл) в загальній системі Державної прикордонної служби України

та обчислювальна техніка, технічні засоби навчання і контролю, наочне приладдя); 13 навчальних кабінетів, лабораторію двигунів внутрішнього згорання, тренажер по відпрацюванню боротьби з водою надводного корабля, навчальну бібліотеку, методичний кабінет (викладацька), інші навчальні та навчально-допоміжні приміщення; озброєння та техніку; такелажну майстерню; польову навчальну базу; підручники та навчальні посібники, наукову та довідкову літературу, статуті, порадики, технічні описи, інші нормативні документи і навчально-методичні матеріали; спортивну залу, спортивні споруди (майданчики), навчальні містечка; інтерактивний мультимедійний лазерний тир; інші матеріальні й технічні засоби, будівлі та споруди [6].

Окремо слід зупинитись на педагогічних технологіях під час дистанційного навчання для майбутніх фахівців з охорони кордону. Серед сучасних педагогічних технологій найбільший інтерес представляють ті технології, що орієнтовані на групову роботу майбутніх фахівців з охорони кордону, навчання у співробітництві, активний пізнавальний процес, роботу з різними джерелами інформації. Саме ці технології передбачають широке використання дослідницьких, проблемних методів застосування отриманих знань у спільній або індивідуальній діяльності, розвиток не тільки самостійного критичного мислення, а й культури спілкування, уміння виконувати різні соціальні ролі у спільній діяльності [4].

У системі професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників широко використовують спеціалізовані електронні освітні ресурси (ЕОР) з обмеженим доступом, а також професійно-орієнтовані навчальні платформи для підвищення рівня кваліфікації прикордонників. Спеціалізовані ЕОР з обмеженим доступом містять у собі навчальний контент, який є необхідним для професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників [7].

З урахуванням вимог європейського простору вищої освіти, освітній процес майбутніх офіцерів-прикордонників повинен бути акцентований на формуванні компетентностей, які забезпечують їх професійну успішність в умовах сучасного світу [2]. Ці компетентності варто об'єднати в такі групи:

1. Ключові (фахові) компетентності, які є необхідними для успішної діяльності в будь-якій сфері, включаючи прикордонну службу. До них належать:

- Компетентність у спілкуванні та діалозі: здатність ефективно спілкуватися та співпрацювати з іншими людьми;
- Здобуття стратегічного рівня військової освіти офіцерським складом складових сил оборони та сил безпеки;
- Проходження спеціальних курсів у військових частинах (заходи фахової теоретичної і практичної підготовки військовослужбовців за програмою бойової підготовки до проходження військової служби на конкретній посаді з використанням штатного озброєння, військової та спеціальної техніки);
- Уміння критично мислити: здатність аналізувати інформацію та приймати обґрунтовані рішення;
- Підвищувати курсову підготовку (підвищення кваліфікації) сержантського і старшинського складу на посади інструкторів навчальних підрозділів та штабних сержантів;
- Уміння вирішувати проблеми: здатність знаходити ефективні рішення проблем;
- Уміння творчо мислити: здатність генерувати нові ідеї та підходи до вирішення проблем;
- Уміння працювати в команді: здатність ефективно працювати в групі з іншими людьми;
- Уміння діяти самостійно: здатність самостійно приймати рішення та діяти в умовах невідомості.

2. Спеціальні компетентності, які необхідні для виконання професійних обов'язків прикордонника. До них належать:

- Знання та розуміння законодавства України та міжнародного права у сфері прикордонної безпеки;
- Знання та розуміння основ воєнного мистецтва та ведення прикордонного конфлікту;
- Знання та розуміння основ психології та соціології;
- Знання та розуміння основ фізичної підготовки та спорту;
- Вміння використовувати сучасні інформаційні та телекомунікаційні технології;
- Вміння вести переговори та домовлятися з іншими людьми;
- Вміння застосовувати силу та засоби примусу відповідно до закону.

3. Комунікативні компетентності, які забезпечують ефективну комунікацію з іншими людьми в різних сферах діяльності. До них належать:

- Вміння спілкуватися іноземними мовами;
- Вміння використовувати різні засоби комунікації, зокрема комп'ютерні технології;
- Вміння виступати публічно та вести переговори.

4. Соціальні компетентності, які забезпечують ефективну взаємодію з іншими людьми в різних соціальних групах. До них належать:

- Вміння працювати з людьми з різними культурними цінностями;
- Вміння розуміти та приймати різні точки зору;
- Вміння співпрацювати з людьми з різними соціальними статусами.

5. Професіоналізм, який включає в себе такі якості, як:

- Відповідальність та дисципліна;
- Честь та гідність;
- Готовність до самопожертви;
- Вміння долати труднощі та стреси.

Зважаючи на викладене, можна стверджувати, що формування цих компетентностей має відбуватися в рамках єдиного освітнього процесу, який включає в себе теоретичне навчання, практичну підготовку та особистісно-розвивальні заходи. Теоретичне навчання має забезпечити майбутніх офіцерів-прикордонників необхідними знаннями та навичками, а практична підготовка має дати їм можливість застосувати ці знання та навички в реальних умовах. Особистісно-розвивальні заходи мають сприяти розвитку особистісних якостей, необхідних для успішної професійної діяльності.

З урахуванням зазначеного, освітній процес майбутніх фахівців-прикордонників повинен бути спрямований на формування у них таких цінностей, як:

- Вірність українському народу та державі;
- Справедливість та законність;
- Гуманістичні цінності;
- Солідарність та співпраця;

- Прагнення до знань та самовдосконалення.

Вищезазначені цінності є основою професійної етики прикордонника та забезпечують його професійну успішність.

Дистанційні технології постійно розвиваються та вдосконалюються, демонструючи можливість сучасного технічного прогресу. Упровадження інтерактивної панелі у процес дистанційного навчання військово-спеціальних дисциплін майбутніх офіцерів-прикордонників дає змогу підвищити ефективність навчально-пізнавальної діяльності та створити інтерактивну взаємодію учасників освітнього процесу, сприяє розширенню їх компетентностей та можливостей до навчання. Інтерактивні панелі дозволяють залучити всіх учасників освітнього процесу до освітнього процесу, що сприяє розвитку їхніх творчих здібностей і критичного мислення.

Висновки і пропозиції. Використання технологій дистанційного навчання у професійній підготовці фахівців з охорони кордону в Україні є важливим елементом реагування на виклики сучасності, адже дистанційне навчання дозволяє забезпечити якість професійної підготовки фахівців прикордонної служби та гарантувати відповідність їхніх знань і навичок сучасним вимогам і стандартам. Прикордонники повинні бути готові до реагування на нові загрози та виклики, які виникають у цій динамічній обстановці, а технології дистанційного навчання дозволяють швидко і ефективно оновлювати знання та навички прикордонників, відповідно до останніх тенденцій у сфері прикордонної безпеки. Результати проведеного дослідження дають можливість дійти висновку, що впровадження технологій дистанційного навчання у систему професійної підготовки фахівців з охорони кордону в Україні є важливим кроком на шляху до створення сучасної та ефективної системи підготовки прикордонників, яка відповідає викликам сучасного світу. Питання щодо поліпшення якості професійної підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників у процесі дистанційного навчання шляхом розроблення моделі дистанційного навчання при вивченні певних дисциплін потребують подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Блажук О. Інформаційні технології у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників. Науковий вісник Ужгородського національного університету. 2014. Вип. 33, с. 26–29. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvuiped_2014_33_9.
2. Діденко О. В., Андрощук О. С., Маслій О. М., Балендр А. В. та Білявець С. Я. Електронні навчальні ресурси для підготовки майбутніх офіцерів прикордонних підрозділів. ITLT, 2020. вип. 80, вип. 6, с. 39–57.

3. Лазаренко О., Тактичне прикордонне навчання як інноваційний вид підготовки курсантів прикордонників. Збірник наукових праць НАДПСУ. № 1, С. 166–177, 2017.
4. Мисик А., Залож В., Морозов І. Методичний бюлетень передового педагогічного досвіду. 2020. URL:<https://nadpsu.edu.ua/wp-content/uploads/2022/01/byuleten-peredovogo-dosvidu-kafedra-nacziionalnoyi-bezpeky-ta-upravlinnya-2020r..pdf>
5. Морзе Н., Глазунова О. Моделі ефективного використання інформаційно-комунікаційних та дистанційних технологій навчання у вищому навчальному закладі. Інформаційні технології і засоби навчання. 2008. № 2 (6), с. 134–148.
6. Навчальний центр Морської охорони (м.Ізмаїл). URL:<https://dpsu.gov.ua/ua/structure/regionalne-upravlinnya-morskoi-ohoroni/navchalniy-centr-morskoi-ohoroni/>
7. Псьол С.В., Цвяк Л.В. Дистанційне навчання в системі професійної підготовки прикордонників: дос-від і перспективи розвитку. Збірник наукових праць. Серія «Педагогічні та психологічні науки». Хмель-ницький : Вид-во НАДПСУ. 2010. № 56. С. 101–104.
8. Смирнова І., Загородня Ю., Максимов С. Особливості підготовки морських фахівців України в умовах пандемії: реалії дистанційного навчання. Розвиток методів управління та господарювання на транспорті. 2021. 2(75), 108–120. <https://doi.org/10.31375/2226-1915-2021-2-108-120>

Smyrnova I., Stadnyk O. Distance Learning In The Context Of Professional Training Of Border Protection Specialists

The article discusses the theoretical and practical aspects of the use of distance learning in the context of professional training of border guard specialists; describes current trends in the use of technology in the educational process and their impact on the training of border guard specialists. It is noted that distance learning technologies are a promising direction for the development of professional training of future specialists, they have a number of advantages that allow improving the quality and efficiency of training. However, for the successful implementation of distance learning, it is necessary to take into account its features and develop effective approaches for implementation. Based on the analysis of the theoretical foundations of distance learning, the article identifies its main features and possibilities of application in the educational process. The research methodology included an analytical method used to study the theoretical foundations of distance learning, its features and possibilities of application in education. It has been determined that among modern pedagogical technologies in the process of training future border protection specialists, the most interesting are those technologies that are focused on group work of future specialists, cooperative learning, active cognitive process, work with various sources of information. The system of professional training of future border guard officers widely uses specialized electronic educational resources (EER) with limited access, as well as professionally oriented learning platforms to improve the skills of border guards. The authors have established that the educational process of future border guard specialists should be aimed at forming such values as: loyalty to the Ukrainian people and the State; justice and legality; humanistic values; solidarity and cooperation; and the pursuit of knowledge and self-improvement. The main attention is paid to the analysis of the effectiveness of distance learning technologies as a means of obtaining the necessary knowledge and skills for future border protection specialists.

Key words: State Border Guard Service of Ukraine, information and communication technologies, distance technologies, cadets, digitalization.